

License Information

Study Notes - Book Intros (Tyndale) (Swahili) is based on: Tyndale Open Study Notes, [Tyndale House Publishers](#), 2019, which is licensed under a [CC BY-SA 4.0 license](#).

This PDF version is provided under the same license.

Study Notes - Book Intros (Tyndale)

Mathayo

Mathayo inaonyesha kwamba Yesu wa Nazareti ndiye Masihi aliyekuwa amesubiriwa kwa muda mrefu, mfalme wa Israeli anayetimiza ahadi za Agano la Kale ingawa anaenda kinyume kabisa na matarajio ya watu wa enzi yake. Injili ya Mathayo inaonyeshwa jinsi Wayahudi na watu wasio Wayahudi wanajumuishwa pamoja katika Ufalme wa Mungu unaofunuliwa. Injili hii inamhimiza msomaji kuishi kwa kujitoa kikamilifu kwa Yesu Kristo kama mfalme.

Muktadha

Mathayo aliandika Injili yake wakati jamii ya Kikristo ya awali ilihitaji kujibu swahili hili: je, Ukristo utabaki kuwa dhehebu la dini ya Uyahudi au utajitenga na dini ya Uyahudi na uwe imani tofauti? Injili ya Mathayo inatokana na jamii ya Kikristo iliyoishi karibu na Yerusalemu, ikiwa imezungukwa na Wayahudi ambao hawakuwa wameacha imani yao ya Kiyahudi. Jamii hiyo, tofauti na Wakristo wa makanisa ya Paulo, walikuwa wakiteswa na Wayahudi wasio Wakristo walioishi katika eneo hilo.

Wakristo waliokuwa wakisoma Injili ya Mathayo walihimiza kuishi kama Wakristo Wayahudi miongoni mwa Wayahudi ambao walikuwa wamejitoe kikamilifu kwa Torati. Waraka kutoka kwa Yakobo unawasilisha Ukristo ambao bado ulikuwa umeshikamana kabisa na sinagogi (tazama [Yak. 2:1-26](#)). Hapa tunaona Ukristo wa Kiyahudi ambao bado uko imara kabisa katika kujitoe kwa jamii ya Kiyahudi kama unavyojitoe kwa Bwana wake mtukufu (linganisha na [Matendo 15:1-41](#)).

Injili ya Mathayo inazungumzia jinsi maisha ya Yesu yalivyoathiri Wakristo wa Kiyahudi ambao walikuwa wanatatizwa na masuala ya kidesturi, kisheria, kijamii, na kisiasa. Kwa Wakristo hao wa awali, Mathayo alijibu swali muhimu la, "Tunawezaje kumfuata Yesu katika enzi yetu, tukiwa tumezungukwa na Dini ya Kiyahudi, huku tukitafuta kutangaza Habari Njema ya Ufalme kwa wote?"

Muhtasari

Simulizi ya Mathayo inamfuata Yesu kutoka kabla ya kuzaliwa kwake hadi baada ya kifo na ufufuo wake. Yesu anapitia msururu wa matukio ambayo yalikuwa na uwezo wa kuhatarisha maisha yake akiwa mtoto ([sura ya 2](#)). Akiwa mtu mzima, anaanza kipindi kifupi sana cha kufanya kazi ya kutangaza haki ya Mungu ([sura ya 5-7](#)) na kufanya miujiza ya kustaajabisha ([8:1-9:34](#)); anapanua wigo wake kwa kuwatuma mitume kumi na wawili ([9:35-11:1](#)). Hata hivyo, Yesu kwa kiwango kikubwa anakataliwa kabisa na Wayahudi wa Galilaya na Uyahudi ([sura ya 11-17](#)). Anawakabili viongozi wa Kiyahudi Hekaluni katika wiki yake ya mwisho ([sura ya 21-22](#)), anatangaza msururu wa mwisho wa matukio mabaya dhidi ya watu wenye mamlaka wanaopotosha watu ([sura ya 23](#)), na anatabiri kwamba Mungu atahukumu na kuharibu Yerusalemu ([sura ya 24-25](#)). Yesu anakamatwa, anafunguliwa mashtaka, na kuuawa kwa kusulubiwa ([sura ya 26-27](#)) kwa sababu ya kuwapinga viongozi wa Kiyahudi na imani yao kuhusu jinsi watu wanavyopaswa kuabudu na kuishi. Kisha anathibitishwa kuwa mwenye haki kupitia ufufuo wake na anatoa agizo kuu kwa wanafunzi wake, kwamba wafanye mataifa yote kuwa wanafunzi ([sura ya 28](#)).

Mathayo anaunda Injili yake kwa njia mbili. Kwanza, baada ya utangulizi ([sura ya 1-4](#)), Mathayo anaangazia maudhui ya mafundisho ya Yesu na simulizi ya maisha yake. Hivyo, kuna maneno na mafundisho ya Yesu katika [sura ya 5-7](#); [10, 13, 18, 23-25](#); na kuna simulizi ya maisha yake katika [sura ya 8-9](#); [11-12, 14-17, 19-22, 26-28](#). Pili, Mathayo anarekodi mahubiri ya Yesu ya ujumbe wa Mungu kwa Israeli kuhusu ujio wa Ufalme wake katika siku za mwisho ([4:12-11:1](#); tazama [4:17](#)), ikifuatiwa na maitikio ambayo ujumbe huo uliibua kutoka kwa watu mbalimbali ([11:2-20:34](#)). Mathayo kisha anasimulia kuhusu kifo na ufufuo wa Yesu Kristo ([sura ya 21-28](#)) kwa ajili ya ukombozi wa wanadamu.

Uandishi

Mathayo alikuwa mtoza ushuru ambaye Yesu alifanya urafiki naye na kumwita katika maisha ya haki na utiifu ([9:9](#)). Mathayo aliwaalika marafiki wengi kuwa pamoja na Yesu jioni moja ([9:10-13](#)), na Mathayo anatajwa miongoni mwa wale mitume kumi na wawili ([10:2-4](#); tazama pia [Marko 3:16-19](#); [Luka 6:13-16](#); [Matendo 1:13](#)). Mapokeo ya kanisa la awali yanaripoti kwamba baada ya kuandika Injili yake, Mathayo alihama kutoka Palestina katika miaka ya 60 BK ili kueneza Injili huko India (Eusebius, *Historia ya Kanisa* 3.24.6).

Mwanzoni mwa miaka ya 100 BK, Papias, Askofu wa Hierapoli, alisema, “Kwa hivyo Mathayo aliandika maaguzi hayo katika lugha ya Kiebrania [au, ‘katika mtindo wa Kiebrania’] na kila mmoja aliyafasiri kama alivyoweza.” Kauli ya Papias inaeleweka kwa msingi wa mapokeo kumaanisha kwamba mtume Mathayo aliandika Injili fulani katika lugha ya Kiebrania au Kiaramaiki, na kwamba Injili hiyo baadaye ilitafsiriwa katika lugha ya Kigiriki, labda na mtu ambaye pia alifahamu Injili ya Marko. Tafiti za hivi karibuni zinapendekeza kwamba Papias alikuwa akizungumzia mtindo wa Kiyahudi wa Mathayo, si lugha yake (Kiebrania au Kiaramaiki), kwa sababu Injili ya Mathayo haionekani kuwa “tafsiri ya Kigiriki” (yaani, aina ya Kigiriki ambayo mara nyingi huonekana katika nyenzo zilizotafsiriwa kutoka kwa lugha zingine).

Katika miaka ya 1800, wasomi waliamini kwamba Mathayo alitumia Injili ya Marko kama chanzo. Wasomi hao walidai kwamba kwa vile mtume asingetumia Injili nyingine (tena Injili ambayo iliandikwa na mtu asiye mtume!) ili kurekodi maisha ya Yesu, Mathayo hakuwa mwandishi wa Injili iliyopewa jina lake. Lakini mapokeo ya awali yanahusisha Injili ya Marko na mtume Petro, jambo linalofanya suala la Mathayo kutegemea Injili ya Marko lieleweke zaidi. Hakuna tatizo mtume mmoja (Mathayo) akitumia simulizi za mtume mwingine (Petro) kama chanzo mwafaka cha kuandika simulizi yake mwenyewe.

Wakati wa Kuandikwa

Tofauti na nyaraka za Paulo au Ufunuo wa Yohana, mazingira ya vitabu vya Injili lazima yabainiwe kutokana na maoni na misisitizo iliyo ndani ya vitabu vyenyewe (tazama [24:15](#); [27:46](#); [28:15](#)), kwa vile ushahidi wa moja kwa moja haupo, inaonekana Mathayo iliandikwa wakati ambapo Wakristo na Wayahudi walikuwa wakijadili masuala kama vile jinsi ya kutii sheria ([5:17-48](#); [15:1-20](#)), Masihi ni nani ([sura ya 1-2](#)), watu wa kweli wa Mungu ni akina nani (Israeli au kanisa; [21:33-46](#)); viongozi sahihi wa watu wa Mungu ni akina nani ([4:18-22](#); [10:2-4](#); [21:43](#); [23:1-36](#); [28:16-20](#)), na jinsi watu wa Mataifa wanavyohusishwa na kanisa na Israeli ([2:1-12](#); [3:7-10](#); [4:12-16](#); [8:5-13](#); [15:21-28](#); [28:16-20](#)).

Kuna mjadala mzito kuhusu ikiwa Injili ya Mathayo ilitokana na jamii ambayo bado ilikuwa sehemu ya dini ya Kiyahudi au jamii ambayo tayari ilikuwa imeondoka katika dini ya Kiyahudi. Kwa maneno mengine, je, jamii ya Wakristo ya Mathayo ilikuwa imejitenga na dini ya Kiyahudi, au bado ilikuwa sehemu ya dini ya Kiyahudi? Au, je, Mathayo iliandikwa kwa ajili ya wasomaji wa aina mbalimbali badala ya jamii fulani mahususi? Ukristo wa awali ulijumuisha jamii mbalimbali: baadhi ya viongozi wa Kikristo, kama vile Yakobo, walidumisha uhusiano na jamii za Wayahudi. Katika kujadili swali hili, wasomi huchunguza vifungu vifuatavyo: [2:1-12](#); [4:12-16](#); [8:5-13](#); [10:5-6](#); [15:21-28](#); [17:24-27](#); [19:28](#); [21:43](#); [22:7](#); [23:1-39](#).

Tarehe na Mahali Pa Kuandikiwa

Yamkini Mathayo iliandikwa wakati fulani kati ya 65 na 80 BK. Wale wanaodai kwamba Mathayo alitumia Injili ya Marko kama chanzo kwa kawaida huweka tarehe ya kuandikwa kwa Mathayo baada ya 70 BK; wale wanaodai Mathayo haikuandikwa kutokana na Injili ya Marko huweka tarehe ya awali zaidi. Baadhi ya watu wamependekeza kwamba Injili ya Mathayo iliandikwa katika miaka ya 50 BK. Wengi leo wanafikiri kwamba Mathayo iliandikwa huko Antiokia katika nchi ya Shamu, jambo ambalo linawezekana zaidi kuliko eneo lingine lililopendekezwa.

Maana na Ujumbe

Mathayo anasema kwamba Yesu ni utimilifu wa imani ya kale ya Israeli na tumaini la Agano la Kale: Katika Yesu, Masihi na siku ya Bwana imefika.

Baadhi ya watu kwa kweli wanamfuata Yesu. Kwa kufuata maagizo ya Yesu, wanafunzi hawa wanaeneza injili katika ulimwengu wa Kirumi na kujenga jamii (kanisa) ambayo inajumuisha Wayahudi na watu wa Mataifa. Hata hivyo, Kwa ujumla, Israeli inakataa kumfuata Masihi wake, na Yesu anaonya kwamba watapata hukumu ya Mungu ([sura ya 23-25](#)) isipokuwa watubu.

Injili ya Mathayo ina upekee katika uwasilishaji wake wa Yesu kama Masihi na Mwalimu, msisitizo wake wa Ufalme wa Mbinguni, wito wake thabiti kwa uanafunzi, mtindo wake wa kuangazia utimilifu wa Agano la Kale mara kwa mara, ukosoaji wake wa viongozi wa kidini wa Kiyahudi, na mtazamo wake wa ujumla unaojumuisha watu wa Mataifa katika Ufalme.

Masihi (Kristo). Mathayo anatilia mkazo Yesu kama Masihi (Kristo) ([1:1](#), [16-18](#); [11:2-3](#); [16:16](#), [20](#); [23:10](#)). Anamzingatia Yesu kama utimilifu wa matarajio ya Agano la Kale, ingawa si kwa njia ambayo Wayahudi wa enzi yake walitarajia. Kwa Mathayo, ni wazi kwamba Yesu ni Mwana wa Mungu, aliyezaliwa na Bikira Mariamu ili kuleta wokovu kwa watu wake ([1:21](#)). Kwa ufupi, Yesu ni "Imanueli, inayomaanisha 'Mungu pamoja nasi'" ([1:23](#); [28:20](#)).

Ufalme wa Mbinguni. Usemi "Ufalme wa Mbinguni," ambao umetumiwa mara thelathini na Mathayo, ni njia mbadala ya Wayahudi kusema "Ufalme wa Mungu." Mathayo anatumia usemi huu kuwasilisha (1) utawala wa Mungu usioonekana lakini uliopo duniani kupitia kazi ya ukombozi ya Yesu Masihi; (2) utimilifu wa ahadi za Agano la Kale ([4:17](#); [11:11-15](#)); (3) kazi ya ukombozi ya Mungu, mara nyingi kupitia njia tulivu na nyenyekevu ([11:25](#); [13:24-30](#), [36-43](#)); (4) uwezo na nguvu ya kazi ya Mungu ([11:2-6](#), [12-13](#); [12:28](#)); (5) ujio wa Ufalme katika "kizazi" fulani ([10:23](#); [16:28](#); [24:34](#)); (6) hukumu ya mwisho ya Mungu ([25:31-46](#)); na (7) ushirika kamili kati ya watu wote watakatifu wa Mungu na Baba ([8:11-12](#); [13:43](#); [22:1-14](#); [26:29](#)) Ufalme wa Mbinguni unadhihirisha utawala kamili wa Mungu kupitia Yesu Masihi kati ya watu wake, kuanzia kanisa na utimilifu wake katika Ufalme wa milele wa utukufu na ushirika.

Uanafunzi. Injili ya Mathayo inatilia mkazo wito wa Yesu kwa wanaume na wanawake kubatizwa, kumfuata kama uanafunzi, kutii mafundisho yake ([28:20](#)), na kufurahia ushirika naye. Yesu anawasilisha muhtasari wa masharti ya uanafunzi katika mahubiri yake ya Mlimani ([sura ya 5-7](#)), na mada hii inajitokeza tena na tena katika Injili yote ya Mathayo (k.m. [10:1-42](#); [16:24-26](#)). Mathayo inaonyesha wanafunzi wakishinda mapungufu yao kupitia usaidizi wa Kristo (tazama [14:28-33](#); [16:5-12](#)).

Utimilifu wa Agano la Kale. Zaidi ya Injili nyingine yoyote, Mathayo inaangazia uhusiano wa kina kati ya matarajio na ahadi za Agano la Kale na utimilifu wao katika Yesu. Akitumia mtindo wa ufafanuzi wa Kiyahudi, Mathayo anafungamanisha maandiko ya Agano la Kale na matukio katika maisha ya Yesu ambayo yanatimiza maandiko hayo na mara kwa mara anawasilisha milinganisho kati ya Agano la Kale na Agano Jipya. Utaratibu huu wa Mathayo unatokana na imani kwamba kile ambacho Mungu amefanya mara moja katika Israeli, anafanya tena, kwa mara ya mwisho na kikamilifu, katika Yesu Masihi.

Mtazamo wa Ujumla. Katika kitabu kinachofuata mtindo wa Kiyahudi sana, inashangaza kupata msisitizo mkubwa wa ujumuishaji wa watu wa Mataifa katika kazi ya ukombozi ya Masihi. Zaidi ya Injili nyingine yoyote, Injili hii inasisitiza kwamba Habari Njema ni kwa ajili ya wote, ikiwemo watu wa Mataifa. Msimamo huu ulisababisha mzozi kati ya Mathayo na jamii ya Wayahudi ya enzi yake kwa sababu ya maswali mawili muhimu: Watu wa Mungu ni akina nani? Je, mustakabali wa taifa la Israeli ni upi? Simulizi za kuzaliwa kwa Yesu zinaonyesha kwamba Mungu anaokoa watu wa Mataifa, na katika kitabu chote watu wa Mataifa wanazungumziwa kwa njia chanya. Kwa kuwa Mungu ni mkuu wa yote, Masihi wake ni Mfalme wa uumbaji wote. Ingawa Mungu amefanya kazi hasa ndani na kupitia taifa la Israeli (tazama [10:5-6](#); [15:24](#)), mwanzo wa Ufalme wa Mbinguni unashiriki kibali cha Mungu na mataifa mengine pia (tazama [28:18-20](#)).